

Az énektől a dallamkürtig

Kiss Benedek 75 éves

„Írsz jegenyék magasában, / madárlátta kis szobában, / ahová csak integetnek, / fölötte már mindeneknek; // mindeneknek fölötte már / csendül a csönd, szabad a száj, / s mérni mérhetetlenséget, / nem marad más, csak az ének, // ki csillagról csillagra száll, ki csillagról csillagra száll” – írta Kiss Benedeknek elválaszthatatlan barátja, Utassy József – még kimondani is borzongató, hiszen alig hihető el – úgy fél évszázaddal ezelőtt.

A vers által megjelenített nem mindennapi látványt s nyomában a sodró erejű lírai delejt közel harminc esztendeje van módom látni és átérezni, jó ideje már havi rendszerességgel, amikor esténként Bencétől jöve kilépek a Királyhágó téri égbolt alá. Pontosan ott, ahol – immáron szintén fél évszázada – még kisdíákként, nem egyszer rettegve toporogtam a kerületi Iskolafogászat portálja előtt, az akkoriban még a Nobel-díjas Joliot-Curie nevét viselő, enyhén lejtős placcon. Kiss Benedekről s a fent idézett versről persze már személyes megismerkedésünk előtt is sok mindent tudtam én, így amikor 1988 tavaszán legnagyobb örömömre leülhettem mellé Utassyék zuglói lakásában, hamarosan úgy éreztem, hogy a legelső, még igen kicsiny, de belül már így is szédítően tágas szellemi kör bezárul körülöttem.

Két évre rá már ő jár ki nekem állást, miután megesis rajtam a szíve, amiért titkolnom kell a versírást kollégáim előtt, a Vendéglátóipari Főiskola Könyvtárában. Így eshetett, hogy 1990 őszétől 12 hosszú éven át dolgozhattam Bence felesége, Kiss Kati igazgatói oltalma alatt a Belvárosi Ifjúsági Házban, a magyar kultúra, a táncházmozgalom hősszerelmeseiben csak *Molnár utca*ként rögzült, azóta persze lebontott (!) ikonikus intézményében, ott, ahol másfél évtizeddel korábban még véletlenül se múlhatott el táncház az én aktív részvételem nélkül.

Isten mentsen tőle, még a látszatát is szeretném elkerülni annak, hogy az ünnepektől fényébe otromba módon belelőgjak, ám mégsem kerülhetem meg ezt a személyes szálát, hiszen mire eljutottam odáig, hogy számos pályatársamhoz hasonlóan magam is megpróbálkozzam Kiss Benedek költészetéről valami új-

szerűt és talán érvényeset is mondani, már pontosan láttam, hogy annak minden eleme az azóta már a Világörökség részévé emelt ún. *Táncház módszer*ből építkezik. Alig néhány éve, hogy éppen a *Hitel* lapjain írtam a költő összegyűjtött verseit tartalmazó vaskos kötetéről, az *Utak keresztjéről*. Ebből idézek:

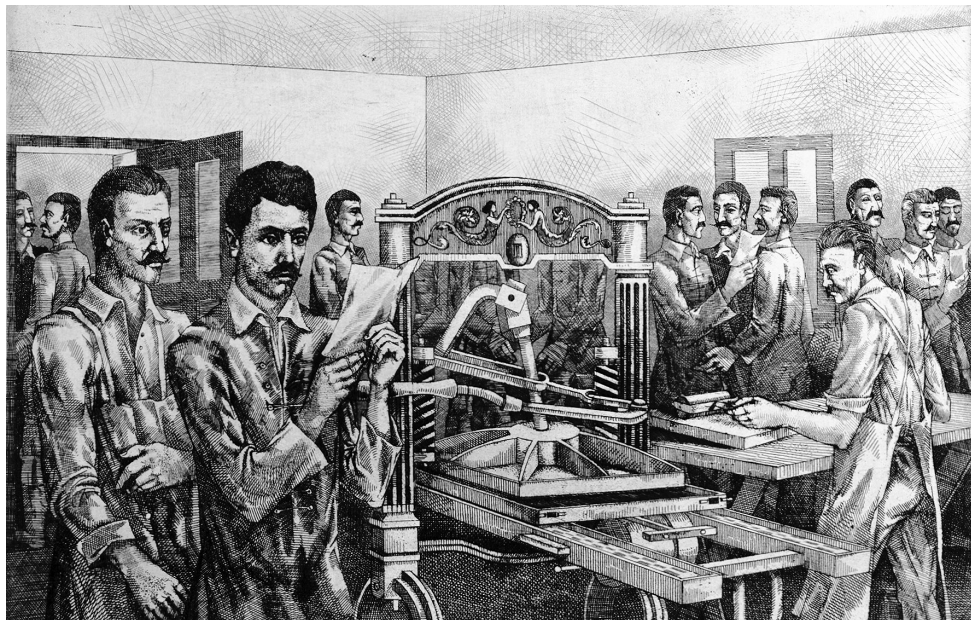
„Kiss Benedek pályájának alakulását bő negyedszázada van szerencsém figyelemmel kísérni. Személyiségének szerkezete, világlátása, valamint költészetének eredendő s máig megőrzött stílusjegyei alapján – amelyeket kezdetben csupán a köztünk levő szellemi rokonság bizonyítékának véltem – ma már bátran mondom ki, amit az első pillanattól fogva érzek: életművének, elért eredményeinek értékelése, értelmezése számomra izgalmasabbnak, élményszerűbbnek, mi több, távlatosabbnak mutatkozik a folklór, a folklórizmus, egészen pontosan az újfolklórizmus felől, mint az irodalom irányából. Az újfolklórizmus, mint a hivatásos művészet és a folklór kölcsönhatására, a népi és a nemzeti kultúrát egymással összekötő lehetséges művészi utakra utaló kifejezés elterjedése nagyjából az 1970-es évektől számítható. Egyáltalán nem véletlenül éppen attól az időszaktól, amikortól a Kilencek néven megismert költőcsoport (hátuk mögött az *Elérhetetlen földdel*, Kiss Benedek esetében az azt megelőző *Költők egymás között* is) tagjainak munkássága kiteljesedésnek indult, tehát egybeesett a folklór korszerű értelmezését, professzionális megjelenési formáit, valamint társadalmisítási lehetőségeit célzó forradalmi méretű változásokkal. [...] A fogalom beemelése Kiss Benedek írásművészetének vizsgálatába tehát időszerűbb, mint valaha [...], mert nemcsak a költő recepcióját szellőztetheti át, frissítheti és gazdagíthatja, hanem egy mindmáig kevésbé hivatkozott poétikai irányzat potenciális létezésére s annak mibenlétére is ráirányíthatja a figyelmet.”

Ha itt és most valaki arra kérne, nevezek meg két fogalmat, amelyek szerintem egyértelműen odakíváncsoznak a 75 éves Kiss Benedek neve mellé, én gondolkodás nélkül a *művészi hitelességet* és az *emberi minőséget* hangsúlyoznám. Utóbbi ezúttal tán valamivel erősebben is, és nemcsak azért, mert szomorú látni, hogy újabban miféle sötét árnyak ólálkodnak emelt fővel az eltömegesítésével egyben le is minősített kortárs irodalom berkeiben, hanem mert ezáltal is szeretném megerősíteni, hogy az egyre többet citált „Csak a mű számít, a többi lényegtelen!” harsány szlogen szavatossága az új évezredben bizonyosan egyre tarthatatlanabbá válik.

Félreértés ne essék, természetesen annak ma is bőven bele kell férnie, mint amikor Kiss Benedek egyszer csak úgy tartotta jónak, hogy ő bizony zsebre vágja domborodó pénztárcáját, hogy eredeti szándéka szerint egy Utassynál tartott röpké versvizsgálati vizitet követően végre beteljesíthesse vágyai netovábbját, s remekbe szabott dallamkürtöt vásároljon a Királyhágó téren várakozó autójába, de miután, és immár szintén egyáltalán nem véletlenül, magam is ott mérgeztem a levegőt a zuglói presszó teraszán, akiről meg tudható volt, hogy rend szerint a legvékonyabban van eleresztve, sőt, Dzsó szütyőjét az én garasaimnál is korábban elhagyta már az egyetlen, ámde legkisebb címletű magyar bankó, így aztán ki más, mint a jó Kiss Benedek volt kénytelen egyre

nagyobb s nagyobb darabokat kikanyarítani a dallamkürt nehezen összekuporgatott árából, s mire konstruktívnek éppen nem mondható, s az áhított közeggyezéshez voltaképpen méltatlan vita után végül csak rászántuk magunkat a Szent János-áldásra, belátva persze, hogy ahhoz nincs alkalmatlanabb a sörnél, mert oda minimum bor kell, ennek okán én éles szemmel valahogy mégis szerét ejtettem, hogy visszalépjek Bence asztalon felejtett üres erszényéért, s nyugtalan ülepe alatt olvasatlanul őrlődött verseiért, ám mire fölértem utánuk a VII. emelet 31-be, már a plafonról is csorgott a népdal, talpunk alatt ott hullámozott a leggyönyörűbb rodopei makkos, markunkban pedig akkorát koccant az olívszöld, sűrű veltelíni, hogy még az a kis hervatag szivacs is bátran húzta ki magát a viaszosvászonon, hiszen akárcsak mi, külön-külön, az se észlelte már a fülsiketítő rab-morzét, amint a lépcsőház minden lakásában ádáz karok püfölték a fűtés-cövet, fémet a fémmel, és hogy a legtöbben torkuk szakadtából üvöltöttek is hozzá, így aztán azon se volt érkezésünk elmélázni, mi lenne velünk, ha ez az átláthatatlan állapot tovább eszkalálódna, ha egyszer csak nincs mese, alighanem előbb-utóbb elkerülhetlenné válik a vérontás, de ha nem, ha teszem azt, csak úgy, minden ok nélkül egyszerűben elhallgatnánk, és mindegyikünk elindulna a maga dolgára, s emlékezzünk másnap bárhogy és bármire, egyetlen dolog azonban látatlanban is tudható lenne, hogy sem a jellemet, sem a szellemet nem érte károsodás, és ez bizony – ahogy maga Kiss Benedek is mondani szokta – fontos, nagyon fontos tudás, Barátaim!

Drága Bence! Isten éltesen sokáig!

Gacs Gábor: A Nemzeti dal nyomdai előkészítése. 1848. március 15. (rézkar, 1973)